

FAGFELLEVDERT

Motstand og politikk i Irak

Den irakiske opprørsbevegelsen oppsto som en reaksjon på det amerikanske nærværet i Irak, og den amerikanske tilbaketrekningen representerer dermed et eksistensielt dilemma for opprørsbevegelsen. Deler av bevegelsen har forsøkt å løse dette dilemmaet ved å fokusere på mer politiske virkemidler.

Truls Hallberg Tønnessen er forsker ved Forsvarets forskningsinstitutt.

TEKST: Truls Hallberg Tønnessen

DEN 26. FEBRUAR erklærte president Barack Obama en gradvis tilbaketrekning av amerikanske styrker fra Irak. Hva betyr dette for en opprørsbevegelse som oppstod, definerte seg selv, og fikk sin legitimitet blant sunnibefolkningen nettopp som en representant for motstanden mot den amerikanske tilstedeværelsen i Irak? Hvordan forholder opprørsbevegelsen seg til den forestående amerikanske tilbaketrekningen? Hva tenker de om tiden etter at USA er ute av Irak?¹

Denne artikkelen vil først gjennomgå de viktigste trekkene i opprørsbevegelsens utvikling og dens endrede forhold til det amerikanske nærværet. Særlig kan man observere en gradvis endring av konflikten i Irak fra 2005 da kampen ble mer en intern kamp om hvem som skulle ha innflytelse i Irak etter at amerikanerne trakk

seg ut. Artikkelen vil dernest ta for seg politiseringen av opprørsbevegelsen og argumenterer for at denne må sees i sammenheng med USAs gradvise tilbaketrekning. Det er viktig å påpeke at opprørsbevegelsen hele tiden har vært en politisk bevegelse, og at det som her blir ment med «politisering» er en prosess hvor enkelte av opprørsgruppene i økende grad benytter seg av andre virkemidler for endring enn militære slik som forhandlinger og deltagelse i den politiske prosessen. Denne politiseringen gjelder ikke for hele opprørsbevegelsen. De gruppene som slutter opp om al-Qaidas ideologi avviser sterkt enhver detalgelse i den politiske prosessen. I stor grad vil denne artikkelen handle om de gruppene som i 2007 dannet «det politiske rådet for motstandsbevegelsen». De mest sentrale opprørsgruppene som er med her er Den islamske hæren i Irak, Hamas-Irak, og den islamske fronten for den irakiske motstanden (forkortet JAMI basert på det arabiske navnet).² Man ser av navnene at dette er grupperinger som definerer seg som irakiske (sunnii)-islamister og som representanter for motstanden (*muqawama*). I dette skiller de seg fra mer utpregede salafi-jihadistiske grupperinger slik som al-Qaida, som har et større globalt siktemål og nekter å bruke ordet *muqawama* om sin kamp. De foretrekker det mer religiøse jihad-begrepet.³ Det er også viktig å påpeke at det er vanskelig å snakke om «opprørsbevegelsen» som en enhetlig aktør, ettersom den består av flere høyst ulike grupperinger. I det følgende brukes derfor dette begrepet mer som en samlebetegnelse på de ulike grupperingene som definerer seg selv som en opprørsgruppe. De opprørsgruppene som blir omtalt er veletablerte grupperinger med

egne nettsider, og som utgir egne tidsskrifter, kommunikeer, og lignende.⁴

Opprørsbevegelsens oppstart

Væpnede organiserte grupper som kjempet mot koalisjonsstyrkenes nærvær begynte sin aktivitet så tidlig som 11. april 2003, to dager etter Bagdads fall. Denne tidlige motstanden var i hovedsak en forlengelse av det gamle regimets krigføring mot koalisjonsstyrkene, og de fleste av disse gruppene forsvant i løpet av 2003.⁵

Sommeren og høsten 2003 tok flere sunnimuslimer opp våpen mot koalisjonsstyrkene og sluttet seg til motstandskampen. Grunnene til dette er mange, men den årsaken som de selv nevnte oftest var koalisjonsstyrkenes hardhendte og respektløse behandling av sivilbefolkningen. Husundersøkelser, raid og skyteepisoder mot moskeer, drap på sivile irakere og lignende bidro kraftig til at enkelte sunnimuslimer bestemte seg for å ty til våpen. Den generelle lovløse og kaotiske tilstanden som rådet i tiden etter det gamle regimets fall og dårlige strømforsyninger i sommerhete Bagdad var ikke det irakerne hadde forventet seg etter at verdens supermakt og teknologiske høyborg hadde overtatt styringen i landet.⁶ Mange av opprørsgruppene som fortsatt er aktive i dag, oppsto på denne tiden ved at små grupper ble opprettet gjennom uformelle nettverk av venner, familie, gamle kolleger fra militæret eller andre organer.⁷ Felles for disse små gruppene var at de hadde sett seg lei på amerikanernes oppførsel, og de oppstod ofte som en reaksjon på at noen i familien, en venn eller noen i nabolaget hadde blitt utsatt for overtramp fra amerikanerne. I løpet av 2003 og første halvdel av 2004 slo disse mindre uformelle gruppene seg

sammen i større sammenslutninger som ble utgangspunkt for den irakiske opprørsbevegelsen.

Rekrutteringsgrunnlaget for den voksende motstandsbevegelsen ble på ingen måte mindre da den amerikanske administrasjonen med Paul Bremer i spissen oppløste Baath-partiet og den irakiske hæren. Dette førte til at et stort antall fra den tidligere dominerende sunniarabiske befolkningsgruppen plutselig ble arbeidsledige og måtte overleve på en lav pensjon som ble uregelmessig utbetalt. Dette var ikke vanlige arbeidsledige, men tidligere soldater og offiserer i den irakiske hæren med et bredt kontaktnettverk til det gamle statsapparatet. De hadde militær trening og kjennskap til de utallige våpenlagrene som var gjemt omkring. Nettverkene og den militære kunnskapen til tidligere soldater og offiserer i den irakiske hæren utgjorde en meget sentral del av den opprørsbevegelsen som vokste fram i 2003.⁸

Det blir imidlertid ikke riktig å hevde, slik den amerikanske administrasjonen gjorde, at de kjempet på vegne av Baath-partiet og Saddam Hussein. Noen gjorde det, men hovedmotivasjonen for majoriteten var å bekjempe det de oppfattet som en okkupasjon, hevne seg for koalisjonsstyrkenes behandling av sivilbefolkningen og en sterk misnøye med det kraftige tapet av innflytelse og makt, både individuelt og på vegne av sunnimuslimene som sådan.⁹ Medlemskap i Baath-partiet under Saddam Hussein betød ikke automatisk støtte til Saddam Hussein og Baath-ideologien, men var et krav for å være kvalifisert til en rekke stillinger og institusjoner.

Hvilken rolle Saddam Hussein selv spilte fra det gamle regimets fall og fram til han ble arrestert i desember 2003 er noe

uklart. Det er få indikasjoner på at han hadde planlagt en geriljakrig i tilfelle han skulle bli slått av amerikanerne. Flere rapporter utarbeidet av det amerikanske militæret basert på kildemateriale fra den irakiske toppledelsen har konkludert med at regimet var svært dårlig forberedt på krig, mest sannsynlig fordi de ikke trodde det skulle bli noen krig eller at regimet kunne bli veltet.¹⁰ Det er imidlertid flere indikasjoner på at Saddam Hussein indirekte spilte en viss rolle i opprørsbevegelsen, særlig gjennom å forsyne dem med våpen og finanser. En av forberedelsene regimet gjorde før og under angrepet mot Irak var å gjemme (konvensjonelle) våpen for å kunne forlenge den konvensjonelle krigføringen. Etter regimets fall var det imidlertid opprørerne som nøt godt av disse våpenlagrene.¹¹

Paradoksalt nok virker det som om en av Saddam Husseins viktigste roller var å indirekte demme opp for de mer radikale irakiske og utenlandske salafi-jihadistene som sluttet opp om al-Qaidas ideologi. I forkant av invasjonen av Irak i mars 2003 kom det mange utlendinger til Irak for å slåss mot koalisjonsstyrkene, og majoriteten av disse kjempet på Saddam Husseins side. I tillegg var det en liten andel utlendinger som var mer inspirert av al-Qaidas ideologi, blant dem enkelte veteraner fra Afghanistan. Flere beretninger fra 2003 forteller om deres aktiviteter. Meget sentralt her er noen memoarer skrevet av en av grunnleggerne av en leir i Rawa i Anbar-provinsen, tett ved grensen til Syria. Denne leieren ble sønderknust av amerikanske styrker i juni 2003, og over 80 utlendinger ble drept i dette angrepet. Også mange irakere var en del av og fikk trening i denne leiren. Ifølge memoarene til en av

leirens grunnleggere, avsto de fra å slåss på vegne av Saddam Hussein og det «gudløse» Baath-partiet. I stedet ville de trene seg opp og forberede seg på kampen som kom etter regimets fall.¹²

Fram til arrestasjonen av Saddam Hussein var det de mer nasjonalistiske og patriotiske grupperingene som var dominerende i den irakiske opprørsbevegelsen.

En av Saddam Husseins viktigste roller var å demme opp for de mer radikale salafi-jihadistene som sluttet opp om al-Qaidas ideologi.

Arrestasjonen av Saddam Hussein førte til en økende salafi-jihadisering av opprørsbevegelsen, altså at de mer radikale al-Qaidainspirerte gruppene i økende grad ble dominerende. Dette hadde flere sammenfallende grunner; en var at enkelte grupperinger mistet sin finansiering fra Saddam Hussein-nettverket¹³ og gradvis antok en mer islamistisk retorikk for å få støtte og å framstå som relevante.¹⁴ Etter arrestasjonen av Saddam Hussein ble også salafi-jihadistene mer synlige, og gruppa som skulle bli til al-Qaida i Irak under ledelse av Abu Musab al-Zarqawi sto fram og fikk mye oppmerksomhet i internasjonal og irakisk media våren 2004.¹⁵

Til tross for at mange av opprørsgruppene benyttet seg av en retorikk som lå tett opp til al-Qaida og definerte seg selv som salafi-jihadister, var målene til gruppene ganske forskjellige. De fleste opprørsgruppene ønsket å få koalisjonsstyrkene ut

av Irak, få fjernet det de oppfattet som en sekterisk marionettregjering og å øke sunnimuslimenes innflytelse i Irak. Mange av grupperingene sa at deres endemål var å opprette en islamsk stat i Irak.¹⁶ De var med andre ord hovedsakelig opptatt av Irak. Al-Qaida derimot uttalte flere ganger at deres mål var å bekjempe den globale «sionistiske korsfarer-alliansen» som kjempet en global kamp mot islam under dekke av å være en global kamp mot terror. Irak var bare én av mange arenaer hvor denne kampen utspilte seg. Deres mål var å opprette en islamsk stat i Irak som skulle danne utgangspunkt for et større kalifat.¹⁷

Det var med andre ord grunnleggende forskjeller i målene til de ulike opprørsgruppene. I 2004 og 2005 nedtonet opprørsgruppene forskjellene seg i mellom og

*To av de mest sentrale gruppene er
«Fronten for jihad og endring» og
«Fronten for jihad og reform».*

kunne samles i kampen mot en felles fiende, koalisjonsstyrkenes og okkupasjonsnærver.¹⁸ Dette begynte imidlertid å endre seg rundt 2006 da fiendebildet ble mer sammensatt; den tiltagende borgerkrigen mellom shia- og sunni-muslimer, økende motsetninger og kamper mellom ulike sunnimuslimske grupperinger bidro til at konflikten i økende grad ble en intern kamp hvor det var viktig å posisjonere seg for å få innflytelse i et Irak etter en eventuell amerikansk tilbaketrekning.¹⁹ Dette gjorde også at de ulike målsetningene for kampen ble tydeligere, og som International Crisis Group antydte i 2006, ville den taktiske alliansen mellom de ulike opprørs-

gruppene mest sannsynlig falle fra hverandre etter en eventuell tilbaketrekning fra Irak.²⁰

Politisering og tilbaketrekning

Erklæringen om den gradvise tilbaketrekningen av amerikanske styrker har ført til at opprørsbevegelen må tenke gjennom hvordan de skal forholde seg og hvilken rolle de skal spille dersom USA faktisk forlater Irak. De har et noe ambivalent forhold til tilbaketrekningen. På den ene siden sier de at det kun er en skinnmanøver og at de ikke tror amerikanerne vil trekke seg ut. På den andre siden hyller de tilbaketrekningen som en seier for opprørsbevegelsen og hevder at det er på grunn av deres aktivitet at amerikanerne trekker seg ut.²¹ Blant sunnibefolkningen generelt har det også vært en frykt for at amerikanernes tilbaketrekning vil gjøre det vanskeligere å beskytte seg mot eventuelle trusler fra kurdere og shiamuslimer. En av de tidligere opprørerne som hadde lagt ned våpen og stilt til valg uttalte for eksempel i 2008 at en amerikansk tilbaketrekning under de rådende forhold ville være en gavepakke til Iran.²²

Det er ingen tvil om at tilbaketrekningen har framskyndet en politisering av en rekke opprørsgrupper, hvor de i økende grad har lagt vekt på andre endringsverktøy enn kun militær aktivitet. Ifølge en irakisk forsker med bånd til opprørsgruppene i Irak innledet Barack Obamas tale på Fort Lejeune 26. februar opprørsbevegelsens tredje fase, den politiske fasen.²³

Sammenhengen mellom politisering av motstandsbevegelsen og den militære tilbaketrekningen ble illustrert i juli 2009 da de amerikanske styrkene trakk seg ut fra de større byene i Irak. Sammenfallende med

tilbaketrekingen sto to politiske representanter for ulike deler av den irakiske opprørsbevegelsen fram. Harith al-Dhari, øverste leder for «Sammenlutningen av muslimske lærde», ble utpekt som politisk talsmann for en rekke av opprørsgruppene. Ikke lenge etterpå sto Ali al-Juburi fram på al-Jazeera som talsmann og generalsekretær for paraplyorganisasjonen «Det politiske rådet for den irakiske motstanden».

Det var imidlertid ikke nytt at enkelte av opprørsgruppene benyttet seg av politiske virkemidler ved siden av de militære. Flere av de sentrale gruppene opprettet politiske avdelinger eller politiske kontorer allerede i 2004. Rollen til disse kontorene var imidlertid hovedsakelig å legitimere og å forsvare deres militære aksjoner. Politiseringen av opprørsbevegelsen ble mer synlig fra 2007, da flere av opprørsgruppene slo seg sammen i ulike fronter. To av de mest sentrale er «Fronten for jihad og endring» og «Fronten for jihad og reform». Sistnevnte front dannet også den nevnte politiske paraplyorganisasjonen «Det politiske rådet for den irakiske motstanden» i 2007. Begge disse frontene og den politiske paraplyorganisasjonen utstedte egne politiske program i 2007.

Det finnes flere mulige årsaker til hvorfor dette skjedde akkurat i 2007. Representanter for opprørsbevegelsen hevder dette skyldes at gruppene ble mer modne; opprørsgruppene oppstod som en reaksjon på koalisjonsstyrkenes nærvær og hadde opprinnelig ingen visjoner for Irak utover å kaste ut koalisjonsstyrkene.²⁴ En annen mulig grunn kan være det anstrengte forholdet mellom al-Qaida i Irak og en rekke andre opprørsgrupper fra rundt 2006. En årsak til dette anstrengte forholdet er som tidligere nevnt at gruppenes ulike grunner

til hvorfor de slåss i Irak ble tydeligere. En annen årsak var at al-Qaida i Irak forsøkte å monopolisere opprørsbevegelsen. Høsten 2006 hadde denne gruppen, sammen med en rekke mindre innflytelsesrike opprørsgrupper, dannet det de kalte «den islamske staten i Irak» og truet de andre opprørsgruppene til å bli med i dette «statsprosjektet» og å godta al-Qaidas lederskap av denne staten. Blant annet som en konsekvens av al-Qaidas forsøk på å dominere opprørsbevegelsen og av deres mange angrep mot sivile (sunn-)muslimer, ble al-Qaida kraftig svekket i løpet av 2007. Frontdannelsene og de politiske programmene kan tolkes som et ønske om å markere sterkere avstand til al-Qaidas blodige og destruktive prosjekt ved å fremme et mer konstruktivt program. En talsmann for Fronten for jihad og reform (som dannet politiske motstandsrådet) skilte for eksempel mellom det han omtalte som nasjonale islamister og al-Qaida. Mens mantraet til de nasjonale islamistene var *nihayat al-bundaqiya al-qalam* (etter geværet kommer pennen), var mantraet til al-Qaida *nihayat al-bundaqiya al-madfa'* (etter geværet kommer kanonen).²⁵ Det er også verdt å merke seg at flere av de sentrale gruppene i det politiske rådet for motstandsbevegelsen var de som var i hardest konflikt med al-Qaida i Irak.

Kanskje den aller viktigste grunnen var at flere tegn tydet på at amerikanerne var på vei ut. Den amerikanske militære tilstedeværelsen i Irak ble mer og mer upopulær i USA, og demokratenes krav om tilbaketreking fra Irak ble en viktig grunn til deres seier i kongressvalget høsten 2006. I løpet av 2007 kunne man få inntrykk av at USA «lykkes» med sin nye strategi som både gikk ut på øke antall militære styrker og å alliere seg med sunnimuslimer som

var i opposisjon til al-Qaida. Ettersom amerikanernes tilstedeværelse i økende grad ble sett på som midlertidig, ble det for enkelte opprørsgrupper lettere å vurdere å samarbeide med dem for å skaffe seg beskyttelse (både mot al-Qaida og mot sjiamuslimene) og for å benytte seg av amerikanerne til å fremme sin egen (makt-)posisjon i denne interne kampen om innflytelse i et framtidig Irak etter en eventuell tilbaketrekning av amerikanske styrker.²⁶ Det har også blitt hevdet at det var forestillingen om en nær forestående amerikansk tilbaketrekning fra Irak som gjorde at flere av stammene i Anbar-provinsen begynte å samarbeide med amerikanerne i Irak.²⁷

En annen grunn til at deler av opprørsbevegelsen la mer vekt på politiske enn militære endringsverktøy kan også skyldes at deres militære styrke ble svekket og at de dermed ikke hadde noe valg. Flere av de gruppene som utgjør det politiske motstandsrådet har redusert deres militære aktivitet, men rådets generalsekretær Ali al-Juburi har avvist at dette var grunnen til at de framsto som mer politiske.²⁸

Ser man på publikasjonene til de gruppene som utgjør det politiske motstandsrådet, blir det tydelig at oppfatningen om at amerikanerne var på vei ut iverksatte diskusjoner om opprørsbevegelsens framtid. For eksempel skrev gruppa «Den islamske hæren i Irak» i sitt tidsskrift i april 2007 at den forestående tilbaketrekningen av amerikanske styrker gjør det nødvendig å fremme et politisk program for den sunnimuslimske befolkningen og å bruke tiden før de trekker seg ut til å forberede seg slik at man ikke blir ofre for amerikanernes etterfølgere og deres «lakeier».²⁹ Noen måneder senere ble denne gruppa en av de mest sentrale i Det politiske rådet for mot-

standsbevegelsen som trakk opp et politisk program. Dette indikerer at forestillingen om en nært forestående amerikansk tilbaketrekning framskyndet politiseringen av opprørsbevegelsen.

Også en av de andre sentrale gruppene i Det politiske rådet for den irakiske motstandsbevegelsen oppfordret motstandsgruppene til å ha et klart gjennomtenkt bilde av hvilke scenarioer som kan oppstå etter amerikanerens eventuelle tilbaketrekning, og å være forberedt på å møte disse.³⁰

Det er også en utbredt og uttalt frykt blant opprørsgruppene at andre aktører i Irak skal høste fruktene av deres innsats for

Den amerikanske tilbaketrekningen fører til at opprørsbevegelsen må tenke gjennom hvilken rolle den skal spille.

å få slutt på den amerikanske okkupasjonen, hvis de ikke er godt nok forberedt. For eksempel rådet Harith al-Dhari i 2007 opprørsbevegelsen til å gjøre seg klar for tiden etter tilbaketrekningen for å unngå at andre krefter kan dra fordel av situasjonen eller at okkupasjonen kommer tilbake via en bakvei. Al-Dharis råd til opprørsbevegelsen er at til tross for gruppens ulike sluttmaal, må de samle seg om et enhetlig politisk program. Han advarte mot å gjenta fiaskoen fra Afghanistan hvor det oppsto en væpnet konflikt mellom de ulike afghanske motstandsgruppene etter det sovjetvennlige regimets fall i 1992.³¹

Det er tydelig at opprørsbevegelsen ønsker å få en ledende rolle i Irak etter amerikaneres tilbaketrekning. Dette ønsket ser ut til å bevege deler av opprørsgruppene

i en mer pragmatisk og kompromissvillig retning. For eksempel oppfordret Al-Dhari motstandsbevegelsen til å ta ansvar for landets politiske framtid, og anbefaler at de inkorporerer eksperter fra ulike felt som er nødvendig for å drive en stat. For som han sier; en «motstandshelt» har ikke nødvendigvis de egenskaper som skal til for å administrere eller lede en stat.³²

JAMI, en annen av gruppene som er med i det politiske rådet, skriver at motstandsbevegelsen og deres kadere må forberede seg og trene seg på å bygge et samfunn og å lede et land. Ifølge JAMI er mobilisering av massene den viktigste betingelsen for at deres politiske prosjekt skal lykkes. For å gjøre dette sier JAMI at opprørsgruppene må føre en politikk som kan godtas av størst mulig del av det irakiske folk, uten at dette går på bekostning av deres overordnede strategiske mål eller ideologiske prinsipper.³³ Denne viljen til å inngå kompromiss og pragmatisme kan også observeres ved at opprørsgruppene som inngår i det politiske rådet har nedtonet kravet om å opprette en islamsk stat basert på sharia. Sammenligner man stiftelseskommuniket til Fronten for jihad og reform med det politiske programmet til Det politiske rådet for motstandsbevegelsen, ser man at islams rolle har blitt noe nedtonet. Islam er fortsatt viktig, og programmet understreker Iraks identitet som et muslimsk og arabisk land, men det er ikke lengre et eksplisitt uttrykt krav at Irak skal styres etter islamsk lov.³⁴ De to programmene ble vedtatt med bare noen måneders mellomrom, og det var i hovedsak de samme gruppene som sto bak begge paraplyorganisasjonene. Dette kan antyde at de i deres politiske program går noe lengre i å forsøke å mobilisere en større del

av Iraks sunnimuslimske befolkning. I senere publikasjoner fra det politiske rådet kan man ane en dreining mot arabisme, hvor Iraks arabiske identitet og behovet for fellesarabisk samarbeid blir sterkt understreket. Sannsynligheten for at opprørsgruppene skal få en ledende rolle etter en amerikansk tilbaketrekning fra Irak er imidlertid ganske liten.

Det er ingen tvil om at deler av opprørsbevegelsen over tid har utvidet sin verktøykasse fra hovedsakelig å benytte seg av militære virkemidler. For eksempel skriver gruppa Hamas-Irak i sitt politiske program at det ikke er tillatt å løse politiske konflikter mellom ulike sekteriske grupperinger i Irak gjennom bruk av våpen. Slike konflikter bør løses ved hjelp av dialog (*hiwar*), og de ønsket også å bruke dialog og argumenter for å overbevise andre om sine standpunkter og meninger.³⁵ Et annet eksempel er at Ali al-Juburi, generalsekretær for Det politiske rådet for motstandsbevegelsen, offentliggjorde på al-Jazeera i juli 2009 at de hadde vært involvert i forhandlinger med den amerikanske administrasjonen. Han forsvarte dette med å framholde at dersom dialog og forhandlinger kunne nå fram til målet om amerikansk tilbaketrekning fra Irak, så var dette sidestilt med å bekjempe dem militært. Al-Juburi sa også at forhandlinger var religiøst sanksjonert, ettersom Profeten selv hadde forhandlet med sine fiender. Samtidig var det meget viktig for rådet å understreke at den militære aktiviteten fortsatt var den viktigste, og at det var opprørsbevegelsens militære suksess som hadde fått amerikanerne til forhandlingsbordet.³⁶ Denne understrekningen av den militære aktivitetens forrang kan også sees hos en rekke andre motstandsgrupper, og kan tolkes som et behov

for å understreke deres identitet som en væpnet motstandsgruppe og å unngå kritikk fra andre opprørsgrupper til tross for at de også benytter seg av mykere midler.

Valg og Iraks framtid

Opprørsbevegelsens behov for å understreke sin militante identitet er også tydelig i forhold til valgdeltakelse. En del tidligere opprørere har lagt ned våpnene og stilt til valg. Den mest profilerte så langt er Abu Azzam al-Tamimi, også kjent som Thamir Kadhimi al-Tamimi, som var en tidligere leder i «Den islamske hæren i Irak» (og som også er sentral i Det politiske rådet for motstandsbevegelsen). Hans parti deltok i lokalvalgene i januar 2009 og parlamentsvalget i mars 2010.

Offisielt er alle de aktive opprørsgruppene fortsatt imot å delta i den politiske prosessen så lenge Irak er okkupert. Kilder med tette relasjoner til opprørsbevegelsen har imidlertid uttalt at enkelte av opprørsgruppene kan komme til å delta indirekte, gjennom å støtte enkelte individers eller

Offisielt er alle de aktive opprørsgruppene imot å delta i den politiske prosessen så lenge Irak er okkupert.

partiers kandidatur.³⁷ En del av opprørsgruppene har sagt at de kan godta at andre sunnimuslimere deltar i politiske valg og i det politiske liv så lenge dette tjener det overordnede mål: Å få slutt på okkupasjonen av Irak. Opprørerne har da sagt at dette er to ulike strategier, og at de selv har valgt den militære og ikke har særlig tro på den politiske, men at andre må få lov til å velge

den linja.³⁸ Dette har også med legitimitet til opprørsgruppene i forhold til andre opprørsgrupper å gjøre: Hvis de vil opprettholde sin status og sin posisjon som opprørsgruppe, er det nødvendig å kunne avstå fra deltagelse og kritisere valgprosessen samtidig som de også finner det fordelaktig at sunnimuslimene er representert i valget.

Man kan tenke seg flere tidligere opprørere som deltar i valg etter hvert, særlig hvis amerikanerne trekker seg helt ut. De fleste opprørsgruppene er ikke mot politisk aktivitet eller deltakelse i seg selv, men mot politisk deltakelse under det de beskriver som okkupasjon. Flere av dem har antydning at de vil at Iraks framtid skal bli avgjort gjennom valg, men da først etter at amerikanerne har trukket seg ut. Det vil også være vanskeligere å legitimere fortsatt militær aktivitet etter en eventuell tilbaketrekning, og som denne artikkelen har vist er det tett sammenheng mellom tilbaketrekningen og politiseringen av deler av motstandsbevegelsen. Det springende spørsmål blir imidlertid om den sittende regjering, hvor kurdere og sjiamuslimere er svært godt representert, vil godta at tidligere opprørere deltar i det politiske liv og hvilke krav som eventuelt vil bli stilt til dem som stiller. Tilsvarende vil det være et spørsmål om hvorvidt tidligere opprørere anerkjenner legitimiteten til det irakiske regimet. De har understreket sterkt at de ikke anser dagens irakiske regime som legitimt, og at de verken godtar grunnloven eller valgloven. Samtidig har tidligere opprørere, som for eksempel al-Tamimi, vist vilje til å samarbeide med på tvers av sekteriske linjer. Flere av de ulike valgkoalisjonene som ble dannet i forkant av parlamentsvalget i 2010 har også vært preget av allianser på tvers av

og sjiamuslimer i enkelte byer og områder. Samtidig har de i deres program lagt stor vekt på at alle etniske grupper og religioner i Irak er jevnbyrdige, og at det er kvalifikasjoner, og ikke etnisk eller religiøs bakgrunn, som skal være det avgjørende for å innta viktige posisjoner i det nye Irak. De legger også stor vekt på å holde Irak samlet, framfor en føderal løsning. I disse kravene kan man lese en frykt for å bli undertrykket av en sjiamuslimsk majoritet eller at Irak skal bli inndelt i tre ulike provinser, hvor sunnimuslimene sitter igjen med det oljefattige sentrale Irak. Disse kravene handler dermed kanskje mer om sunnimuslimenes egen posisjon i det nye Irak, framfor at de strekker ut en hånd til andre befolkningsgrupper.

Konklusjon

Den irakiske opprørsbevegelsen har altså et noe ambivalent forhold til en eventuell tilbaketrekning av amerikanske styrker. Samtidig som den oppfyller opprørsbevegelsens mål, vil en tilbaketrekning også langt på vei medføre at deres rolle er utspilt og at det vil være vanskelig å få støtte i befolkningen for å fortsette kampen. De må da enten legitimere sin fortsatte kamp på en annen måte, for eksempel ved at dagens regime kun er okkupasjonens forlengede arm, eller at de slåss for å beskytte sunnimuslimene mot kurdiske eller sjiamuslimske trusler. Som antydnet i denne artikkelen, vil en eventuell tilbaketrekning av amerikanske styrker fra Irak bidra til å drive fram en politisering av deler av den irakiske opprørsbevegelsen. Den største utfordringen her blir hvorvidt opprørerne er villige til å være politiske aktive innenfor de i dag eksisterende organer, og omvendt;

En irakisk velger i valget 7. mars i år.

sekteiske linjer.³⁹ Det er godt mulig at det først og fremst ligger strategiske hensyn bak dette samarbeidet, men over tid kan dette bidra til å normalisere forholdet mellom sunni- og sjiamuslimer.

En annen utfordring vil være om de er villige til å godta at sunnimuslimene er en minoritet i Irak og at de ikke kan få tilbake den dominerende stillingen de hadde under det gamle regimet. Ingen av opprørsgruppene har vært tydelige på dette punktet, og et av deres krav er at befolkningsforflytningene som har skjedd etter det gamle regimets fall blir reversert. Dette kan indikere at de ikke vil godta at sunnimuslimene har blitt skjøvet ut av kurdere

om dagens styresmakter vil godta at tidligere opprørere deltar i den politiske prosessen. De aktive opprørsgruppene per i dag anerkjenner ikke dagens institusjoner og regelverk, men som nevnt i denne artikkelen har tidligere opprørere vist vilje til å delta og å samarbeide på tvers av sekteriske linjer. Mange observatører har sett på parlamentsvalget 7. mars som særdeles avgjørende i forhold til å øke parlamentets legitimitet blant sunnibefolkningen i Irak. Blant annet har det blitt pekt på at majoriteten av den nasjonalforsamlingen som ble valgt i 2005 består av «outsiders», irakere som enten har vært i eksil og/eller en del av opposisjonen mot Saddam Hussein.⁴⁰ Det forrige nasjonalvalget i 2005 foregikk i stor grad langs sekteriske linjer, hvor sunnimuslimene kom klart dårligst ut. Lokalvalget som ble arrangert i januar 2009 var mindre sekterisk, og sunnimuslimene fikk bedre representasjon enn tidligere. Hvis parlamentsvalget 7. mars førte til at sunnimuslimene blir bedre representert i de sentrale beslutningsorganer, og dermed får en større grad av legitimitet blant sunnimuslimene, vil det være vanskeligere for opprørsbevegelsen å begrunne sin fortsatte aktivitet. Konflikten som har oppstått etter at den såkalte «Accountability and Justice Committee» foreslo å forby en rekke kandidater fra å stille i 2010 valget på grunn av deres bånd til det gamle Baath-partiet, kan imidlertid føre til en svekkelse av valgets legitimitet blant sunnimuslimene.

• f •

- 1 Takk til Cecilie Finsnes, FFI og de anonyme fagfellene for gode og fruktbare tilbakemeldinger på tidligere utkast av denne artikkelen.
- 2 Jaysh al-Islami fi al-Iraq, Harakat al-Muqawama al-Islamiya Hamas al-Iraq og al-Jabhat al-Islamiya li l-muqawama al-Iraqiya (JAMI).

- 3 Se også "Iraq after the Surge I: The New Sunni Landscape", International Crisis Group. Middle East Report No 4, april 2008, s.16-17, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5415&l=1>
- 4 Jeg bruker både ordene "opprør" og "motstand" i denne artikkelen. Grunnen til det er at en del av gruppene definerer seg som motstandsgrupper (muqawama), mens andre grupper igjen nekter å bruke denne betegnelsen fordi det blir oppfattet som et sekulært uttrykk. Det ligger forøvrig ingen normativ eller moralsk vurdering bak hvorvidt denne motstandskampen og deres aktiviteter er legitime eller ei.
- 5 For eksempel gruppa som kalte seg Nasjonal front for frigjøringen av Irak utstedte sitt første kommunike 11. april og sa at de bestod av medlemmer fra en rekke av Hussein-regimets militære organer. Ali, Abdel Rahim: "National Front Formed to Liberate Iraq" i Islam Online, 11.april 2003
- 6 Se for eksempel Biedermann, Ferry: "Portrait of an Iraqi Rebel" i Salon, 16. august 2003.
- 7 "Iraqi guerrilla: Catching fish in morning, Americans at night", i CNN, 27. august 2003, <http://us.cnn.com/2003/WORLD/meast/08/27/sprj.irq.resistance.ap>
- 8 Se for eksempel dette intervjuet med Abu Zaynab al-Issawi, en leder en sentral opprørsgruppe: "Feltleder fra Kata'ib Thawra al-'ashrin avslører til al-Sabil detaljer om Falluja-kampen", i al-Sabil via al-Watan, 27. desember 2004, <http://www.alwatanvoice.com/arabic/content-14484.html> (16.04.2009)
- 9 Se for eksempel Eisentadt, Michael og White, Jeffrey: "Assessing Iraq's Sunni Arab Insurgency", Policy Focus 50, The Washington Institute for Near East Policy, desember 2005, s. 1-3.
- 10 Se for eksempel Hosmer, Stephen T: «Why the Iraqi Resistance to the Coalition Invasion Was So Weak». Santa Monica: Rand, 2007 og Woods, Kevin (m.fl) «Iraqi Perspectives Project: A View of Operation Iraqi Freedom from Saddam's Senior Leadership», The Joint Center for Operational Analysis, mars 2006.
- 11 Stephen T. Hosmer, «Why the Iraqi Resistance to the Coalition Invasion Was So Weak», RAND Corporation: Santa Monica, 2007, s. 61 og Kewin M. Woods et al, «Iraqi Perspectives Project: A View of Operation Iraqi Freedom from Saddam's Senior Leadership, United States Joint Force Command, March 2006, <http://www.jfcom.mil/newslink/storyarchive/2006/ipp.pdf> p.97-98 og [0] «Operation Iraqi Freedom: DOD Should Apply Lessons Learned Concerning the Need for Security over Conventional Munitions Storage Sites to Future Operations Planning," GAO-07-44, March 2007, <http://www.gao.gov/new.items/do7444.pdf> s. 1, 4, 11-12.
- 12 Al-Salmani, Abu Muhammad: "Supporternes løvehule i Mesopotamia", lagt ut på Ana Muslim forum, <http://www.muslim.net/vb/showthread.php?t=165981> (020407).
- 13 En artikkel i den kuwaitiske avisa al-Watan hevder at Faruq-bataljonene (Kata'ib al-Faruq), en av de mer sentrale gruppene i 2003, forsvant etter Saddam Husseins arrestasjon ettersom de var avhengig av finansiell støtte fra nettverket til Hussein. Se al-Watan 22. oktober 2006, <http://www.alwatanvoice.com/arabic/content-60439.html>

- 14 Karam, Salam: "The Multi-faced Sunni Insurgency: A Personal Reflection", *Civil Wars*, Vol.9, No.1, mars 2007, s. 87-105, s.92
- 15 Hvordan arrestasjonen av Saddam Hussein påvirket salafi-jihadifiseringen av opprørsbevegelsen kommer blant annet fram i et intervju med en tidligere rekrutteringsagent på vegne av Saddam Hussein i Ghosh, Aparisim, "Professor of Death" i *Time*, 17. oktober 2005. Se også Steinberg, Guido, "The Iraqi Insurgency – Actors, Strategies and Structures", SWP Research Paper 13, desember 2006, s. 7.
- 16 Se for eksempel "Hvem er den nasjonale islamske motstanden? (al-Muqawama al-Islamiyya al-Wataniyya) Kata'ib Thawra al-'Ashrin?", al-Sabil, 6. februar 2004.
- 17 Se "Programmet til den islamske staten i Irak" lagt ut på World News Network, 15. mars 2007, <http://www.w-n-n.net/showthread.php?t=21058> (19.03.2007).
- 18 "In Their Own Words: Reading the Iraqi Insurgency", International Crisis Group. Middle East Report No.50, februar 2006, s. 15, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=3953>
- 19 Hashim, Ahmed: "Iraq's Sunni Insurgency", *Adelphi Paper* 402, 2009, s16
- 20 "After Baker-Hamilton: What to Do in Iraq", International Crisis Group. Middle East Report No. 60, 19. desember 2006, s. 10, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4580>
- 21 Se for eksempel "Den irakiske motstandsbevegelsens politiske mål" sendt på al-Jazeera, *Bila Hudud*, 15. juli 2009, Ahmad Mansur intervjuer Ali al-Juburi, og Mustafa, Sami: "39th Letter", JAMIs politiske kontor, datert 28. juni 2009, lagt ut på JAMIs nettsted www.jaami.info, lastet ned 15. januar 2010.
- 22 "OSC Report: Iraq – Former Sunni Insurgent Turns to Party Politics" i *OSC Report*, 4. juni 2008, via FBIS.
- 23 Intervju, Damaskus 14. oktober 2009.
- 24 Intervju, Damaskus 14. oktober 2009 og "Den irakiske motstandsbevegelsens politiske mål", al-Jazeera, 15. juli 2009.
- 25 "Iraq after the Surge I: The New Sunni Landscape", International Crisis Group. Middle East Report No 4, april 2008, s. 16-17. <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5415&l=1>
- 26 Hashim Ahmed: "Iraq's Sunni Insurgency", *Adelphi Paper* 402, 2009, s. 16 og Se Tyson, Ann Scott: "Sunni Fighters Find Strategic Benefits in Tentative Alliance with U.S." i *Washington Post*, 9. august 2007.
- 27 Se McCary, John A: "The Anbar Awakening: An Alliance of Incentives", *The Washington Quarterly*, januar 2009 43-59, s. 50-51.
- 28 "Den irakiske motstandsbevegelsens politiske mål", al-Jazeera, 15. juli 2009.
- 29 "Hva betyr Amerikas tap? Og hva kommer etterpå?" i al-Fursan, vol. 12, april 2007, s. 18-19.
- 30 "10 særegheter for det politiske motstandsprosjektet", utgitt av JAMI, 7. juni 2009, lagt ut på deres nettsted www.jaami.com, lastet ned 28. august 2009.
- 31 "Open Letter from AMSI to the Resistance Fighters" undertegnet av generalsekretæren for AMS, datert 5. september 2007, lagt ut på AMS' nettsted www.heyetnet.org, 15. september 2007.
- 32 Ibid.
- 33 "10 særegheter for det politiske motstandsprosjektet", utgitt av JAMI, 7. juni 2009, lagt ut på deres nettsted www.jaami.com, lastet ned 28. august 2009
- 34 "Stiftelseskommuniké for Fronten for jihad og reform", datert 2. mai 2007, lagt ut på nettstedet til Fronten for jihad og reform <http://tjfront.info> lastet ned 7. januar 2010 og "Stiftelseskommuniké for Det politiske rådet for den irakiske motstandsbevegelsen," datert 4. september 2007, lagt ut på deres nettsted <http://pciraq.org>, lastet ned 7. januar 2010.
- 35 "Det politiske programs store linjer", utgitt av Hamas-Iraq sitt politiske kontor, datert 27. april 2007, lagt ut på deres nettside www.ha-iraq.com, lastet ned 27. august 2009.
- 36 "Den irakiske motstandsbevegelsens politiske mål", al-Jazeera, 15. juli 2009.
- 37 Intervju, Damaskus, 14. oktober 2009.
- 38 Se for eksempel JAMI, nr 5, desember 2007, s. 6.
- 39 Se for eksempel Ali, Ahmed: "Iraq's Elections Challenge: A Shifting Political Landscape", i *Policywatch* Nr. 1605, The Washington Institute for Near East Policy, 20. november 2009.
- 40 Marr, Phebe: "Iraq's Identity Crisis" i Markus E. Bouillon, David E. Malone & Ben Roswell (ed): «Iraq – Preventing a New Generation of Conflict», Boulder: Lynne Rienner, 2007, s. 44.